

373.3.091.2(075)

В 92

Міністерство освіти України
Криворізький державний педагогічний університет

**ВИКЛАДАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ШКОЛИ**

Навчальний посібник

Випуск 4

Кривий Ріг: ПП Видавничий дім

1999

Сьогодні можна вважати доведеним, що люди, підготовлені до творчості, набагато швидше адаптуються не тільки в мистецтві чи науці, але й на виробництві, краще освоюють та виконують свою роботу, приносять більше користі.

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ РУЧНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.

(А. С. Чума к).

Державна національна програма "Освіта" Україна ХХІ століття", ставить вимогу до національної спрямованості освіти, яка повинна бути тісно пов'язана з національною історією і народними традиціями, про збагачення культури українського народу і необхідності введення в навчальний процес вивчення народних ремесел та залучення підростаючого покоління до національної культури.

Звертаючи увагу на розвиток суспільства, доцільно наголосити, що трудова діяльність дітей розпочинається в сім'ї. Народна педагогіка акумулювала в собі досвід трудового виховання підростаючого покоління, готуючи молодь до майбутньої праці, при цьому надаючи фах, за яким в майбутньому буде працювати молода людина. В своєму дослідженні Т.А.Стефановська наголошує на тому, що: "Сім"я основний інститут соціалізації особистості школяра" (4, с. 187), тому доля молоді залежить від попиту на ринку праці, відповідно до якого і готує сім"я дитину.

Загальновідомо, що з давніх давен суспільство засуджувало неробство, а праця вважалася першоосновою життя і матеріального забезпечення сім'ї. Дітей з раннього віку залучали до прекрасного, збуджуючи потяг до праці, як психологічно так і морально. В своїх дослідженнях М.Г.Стельмахович, розглядаючи залучення підростаючого покоління з раннього віку до прекрасного зауважував, що: "... залучення до прекрасного починається дуже рано, з колискової пісні, ..., любові, ніжності, людяності та добра, а також з дитячої іграшки..." (3, с. 213). Таким чином ми маємо можливість дослідити потребу суспільства в ранньому залученні підростаючого покоління до розвитку особистості та впливу на неї ручної художньої праці.

В своїй основі ручна художня праця спрямована не тільки на формування у дітей естетичного смаку та розуміння прекрасного, емоційних почуттів, любові до навколишнього середовища, вона перш за все активізує думку, фантазію, розвиває здібності до трудової діяльності, творчості, відповідає вимогам програм з трудового навчання, формує вміння необхідні в подальшому житті та практичній діяльності, розвиває певні вміння та навички при виконанні виробів декоративно-прикладного характеру.

В.О.Сухомлинський, Л.Д.Ронделлі, Г.В.Дворецька та інші провідні педагоги-дослідники звертали увагу на зв'язок між функцією руки та розумовим розвитком особистості. Зокрема В.О.Сухомлинський звертає увагу на те, що: "Руки мовби дисциплінують розум, виховують самоконтроль і почуття думки до точності, тонкості, краси..." (5, с. 343).

Заняття з ручної художньої праці – клопітна, інтенсивна праця, яка вимагає не стільки фізичних зусиль учня, а перш за все розумових здібностей, вміння абстрагувати, конструювати, відпрацьовувати тонкі, точні рухи, добре розвинутий окомір, координацію рухів, художній смак. Наголошуючи на доцільності праці з раннього віку, доцільно звернути увагу на дослідження Г.В.Дворецької, яка стверджує, що: "Людина зобов'язана праці в розподілі функцій між верхніми та нижніми кінцівками, в розвитку мови, поступовому перетворенню мозку тварин в розвинутий мозок людини (1, с. 52). В процесі занять з ручної художньої праці формуються і удосконалюються фізичні та духовні сили особистості, її інтереси, нахили та здібності, а також проходить розвиток дивергентного мислення. Діючи на предмет праці, використовуючи відповідні знаряддя праці, з метою змін якості та властивості предмету, учень встановлює зв'язок з іншими, усвідомлює причини зміни, складає уяву про їх сутність. В процесі дії на предмет він розкриває нові властивості та якості, отримує широку уяву про природу, розширює знання про різноманітні явища, знаходить відповідні закономірності. Перетворення звичайних предметів: скалок посуду, скла, кісточок плодів, паперових коробок, шматків дроту та інших матеріалів, художньо осмисленні образи, твори мистецтва – створює умови забезпечення загального розвитку особистості. Трудова діяльність, в процесі ручної художньої праці, допомагає удосконалювати та розвивати багатобразні здібності суб'єкта: сенсорно-чуттєву сферу, механізм емоцій, уяву та інше.

Розглядаючи розвиток емоцій та мислення В.І.Додонов в своїх дослідженнях звертає увагу на те, що: "...стародавні емоції були проформою мислення, виконуючи самі прості і самі необхідні функції (2, с. 30). В процесі занять ручною художньою працею школярі усвідомлюють, що емоції, пізнання і практична робота не відокремлені одне від одного, а являють собою цілу, неподільну одиницю діяльності людей. Оволодіння учнями знаннями, вміннями та навичками, в процесі роботи над виробами, не тільки підвищує їх рівень політехнічної підготовки, але й формує та розкриває зв'язок процесу пізнання в процесі праці. При цьому проходить розвиток бачення, сприймання сутності процесу творення нового, розвивається вміння відокремити і виділити головне, створюються умови для самостійної розробки орнаменту, форми виробу та інше.

Звертаючи увагу на ранній вік дітей, доцільно залучати їх до колективної роботи. Створювати умови для колективної праці над розробками орнаментальних композицій, виробів. Ручна художня праця формує комплекс соціальних якостей особистості. Тому трудова діяльність виступає не як певна предметно-практична діяльність, але і як взаємодія школяра з своїми товаришами, вчителем.

З досвіду відомо, що при роботі в колективі, в учнів відпрацьовуються певні оціночні критерії їхньої діяльності при виконанні певної роботи. Якість виробу оцінює весь колектив, тому робота в колективі має вагомe значення, особливо для учнів початкової школи, при цьому колективна думка відіграє не останню роль в формуванні моральних та трудових якостей молодших школярів. Одним з важливих чинників, визначаючих формування особистості – є результат праці. Вироби не обов'язково повинні мати певну споживчу вартість, але художнє оформлення повинно бути на достойному рівні, що буде визначати професійний нахил та здібності юного школяра. Оцінка виробу товаришами, вчителем, особливо коли вона позитивна, викликають відповідні емоції в учня, які в подальшому стають мотивом удосконалення фахового рівня та творчого потягу до праці.

Ручна художня праця створює умови евристичної діяльності школяра. Це позитивно впливає на розвиток творчих здібностей. Для виготовлення виробів, учням не достатньо знань та умінь, які вони отримали при дошкільній підготовці. Відповідно до цього, доцільно створювати умови самостійного пошуку рішень, знайомства з новими інструментами, які доцільно використовувати при виготовленні тої чи іншої роботи. Тому для творчого евристичного пошуку необхідно готувати учням завдання, які будуть вимагати від них певних знань, умінь та навичок. Створення проблемних ситуацій, не повинно виходити за рамки відомого тому, що в перших, других класах без допомоги дорослих учні користуватись допоміжною літературою ще невзможі, а відповідно відповіді не знайдуть. Ставлячи свідомо складне для дітей даного віку завдання, вчитель повинен дати пораду де знайти відповідь за допомогою батьків.

Розглядаючи питання про доступність видів художньої праці та придбання матеріалів і інструментів, доцільно звернути увагу на оточуюче нас середовище. Перш за все, в навчальний процес потрібно вводити такі види художньої праці, які не вимагають великих матеріальних затрат, як збоку батьків, так і безпосередньо школи. Загально відомо, що матеріальна база кабінетів ручної праці потребує поповнення інструментами та матеріалами, для проведення традиційних занять з праці. Проте, навколишнє середовище є постачальником різноманітного матеріалу, який за певної обробки та придання йому відповідної форми, може стати художнім твором, який не потребує великих фінансових затрат. Різні клеї є в споживчій мережі, а для виконання виробів з паперу, тирси, жолудів, шишок та інших природніх матеріалів достатньо мати в наявності звичайний канцелярський клей або ПВА. Сюжети для творів можуть вибирати з казок, мультфільмів. Крім того, як ми говорили попередньо, широкий асортимент матеріалу для заняття ручною художньою працею дає нам природа. Під час екскурсій на природу доцільно готувати з дітьми матеріал для роботи на уроках з праці.

Заслуговує уваги робота з використанням лісних матеріалів. Це шлях залучення дітей до любові, поваги та бачення краси в природі. Так збираючи жолуді, насіння різних рослин, можна запропонувати учням поміркувати над

використанням їх в своїх роботах. Надати можливість розглянути форму плоду, попередньо поставивши питання: що нагадує даний матеріал? Де його можна використати? Бажано, щоб діти самостійно вирішували проблеми поставлені вчителем перед ними. У випадку коли учні мають затруднення при відповідях, доцільно в усній формі створити майбутній портрет, орнамент, сюжет, а учні в подальшій своїй роботі повинні розкрити своє бачення створеного образу. При цьому, ні в якому випадку не потрібно спрямовувати дітей до шляху конвергентного мислення. Учні повинні розробити максимальну кількість варіантів використання знайденого матеріалу. Вони повинні мати можливість розкрити власний інтелект, встановивши зв'язок між поставленим завданням і елементами власного життєвого досвіду. Тобто, їх думки повинні бути спрямовані по шляху дивергентного мислення. Більшість з дітей, безперечно, буде звертатись за допомогою до викладача при розробці майбутнього виробу. Вчитель повинен допомогти, дати відповідь на питання, спрямувати думку свого підопічного, але основна ідея майбутнього твору повинна бути розроблена учнем. В кожній своїй роботі, учень повинен бачити не іграшку, не забавку, на яку витрачається дорогий час, а виріб який має матеріальну цінність і який повинен носити в собі побутове значення. Використовуючи лісові матеріали, розкривається можливість при мінімальних фінансових затратах створити умови продуктивної, творчої праці, яка в свою чергу впливає на загальний розвиток особистості. Праця з природними матеріалами – це творчий процес. Робота не повинна носити механічного копіювання загальновідомих зразків. Діти повинні самостійно розробляти для себе види поробок, розвивати фан азій, інтелектуальні здібності, розум.

Доцільно звернути увагу на роботу з стружкою деревини. Її завтки можна використовувати при створенні шторму на морі, хвоста птаха та ін. Саму тирсу, як відходи виробництва, можна використати при розробці відповідного фону. При цьому для створення кольорової гами використоуються різноманітні барвники не шкідливі для здоров'я. Для виготовлення природних барвників використовують різноманітні відвари рослин. Так для отримання коричневого тону можна використати відвар лушпиння цибулі, дубової кори. Крім цих традиційних барвників використовують відвари бруньок, плодів різних не отруйних дерев, коріння та стебла трав, пелюстки квіток. Розглядаючи ліплення з глини, доцільно зауважити, що це більш трудомістка робота ніж з пластиліном. Глина потребує сушіння по закінченні ліплення. Лише після цієї операції приступати до фарбування виліпленого виробу. Фарбування в основному виконують акварельними фарбами або за допомогою гуаші. В процесі ліплення доцільно використовувати оригінали овочей, фруктів, та інших зразків, які вибрали за власним бажанням учні. В першому класі, робота не повинна вимагати надмірних зусиль, вона повинна бути простою, посильною і зрозумілою для кожної дитини.

Доцільно з раннього віку залучати дітей до флоромозаїки. Цей вид декоративно прикладного мистецтва доступний для дітей з раннього віку. Він потребує походів за матеріалами, а матеріали використовуюемі в процесі роботи

знаходяться поряд. До них відносять: скалки посуду, скла, річкові та морські черепашки, пісок, кісточки плодів вишні, абрикоси, персика та інших рослин. За допомогою цих матеріалів створюються учнями чудові мозаїчні пано.

Література:

1. Дворецкая Г. В., Махнарылов В. П. Социология труда. – К.: Выща школа, 1990. – 352 с.
2. Додонов Б. И. Эмоции как ценность. – М., 1976.
3. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. – К.: Рад. школа, 1985. – 311 с.
4. Стефановская Т. А. Педагогика: наука и искусство. Курс лекций. Учебное пособие для студентов, преподавателей, аспирантов. – М.: Совершенство, 1998. – 368 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – К.: Рад. школа, 1974. – 287 с.

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВИШИВКИ НА УРОКАХ РУЧНОЇ ПРАЦІ.

(Л. В. Гура).

Наші часи позначені небувалим зростанням інтересу до проблем вітчизняної історії, витоків національної культури, до непересічних досягнень минулого. Знання свого родоводу, історичних та культурних надбань предків необхідні не лише для піднесення національної гідності, а й для використання кращих традицій у практиці сьогодення.

Тому теоретичне навчання з ручного вишивання передбачає ознайомлення учнів із загальною теорією української народної вишивки, її історією й розвитком, з художніми особливостями вишивки різних регіонів України; з основами матеріалознавства, екологічних знань, державними стандартами, технологічною документацією тощо.

Практичні вміння з вишивання учні закріплюють під час ручної праці.

Трудова підготовка у кожному класі завершується екскурсіями до музеїв декоративно-прикладного мистецтва, виставки робіт учнів, зустріч з майстринями ручного вишивання, відвідування шкільної світлиці.

Під час виконання ручного вишивання якість вишитих виробів великою мірою залежатиме від правильної організації робочого місця.

Робоче місце і прийоми роботи під час вишивання:

1. Працювати треба в чистій світлій кімнаті, при денному світлі.
2. Світло повинно падати з лівого боку.